

ברוך משנה הבריות יחסם של חז"ל לבעלי מומים ומוגבלויות ד"ר גילה וכמן

שיעור 1: "שככה לו בעולמו": על שונות פיזית ושוויון

בראשית א, 26-27

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיְרְדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבְהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם.

משנה, סנהדרין ה, ה

לפיכך נברא אדם יחיד בעולם, ללמד שכל המאבד נפש אחת (מישראל), מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת (מישראל), מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך. ושלא יהו מינין אומרים הרבה רשויות בשמים. ולהגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר, בשבילי נברא העולם.

תוספתא, ברכות ו, ג-ד

הרואה את הכושי ואת הבוהק ואת הגיחור ואת הלוקן ואת הכיפח ואת הננס (ואת החרש ואת השוטה ואת השכור) אומר: ברוך משנה הבריות. את הקיטע ואת החיגר ואת הסומא ואת מוכי שחין אומר: ברוך דיין האמת. הרואה בני אדם נאיין ואילנות נאות אומר: ברוך מי שככה לו בריות נאות.

מדרש תנחומא, פרשת פינחס, סימן א (מהדורת בובר)

ילמדנו רבינו, הרואה בני אדם משונים כיצד מברך?

כך שנו רבותינו: הרואה את הכושי ואת הגיחור ואת הלוקן ואת הקיפח ואת הבוהקנים ואת הננס ואת הדרקונוס, אומר ברוך משנה הבריות. הרואה את הקטוע, את הסומא, ואת מוכה שחין, אומר ברוך משנה את הבריות דיין האמת. אימתי, בזמן שהיו שלימין ונשתנו, אבל אם היו כן ממעי אמן, אומר ברוך משנה הבריות. הרואה בריות טובות ואילנות טובות, אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שככה ברא לו בעולמו. אבל אם ראה אוכלוסין של בני אדם, אומר ברוך חכם הרזים, כשם שאין פרצופותיהן שוין זה לזה, כך אין דעתן שוה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו, וכן הוא אומר לעשות לרוח משקל (איוב כה, כה), משקל של כל אחד ואחד.

תדע לך שהוא כן, שכן משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתה, ואומר לפניו: רבוננו של עולם, גלוי לפניך דעתו של כל אחד ואחד מהם, ואין דעתו של זה דומה לדעתו של זה, ובשעה שאני מסתלק מהם בבקשה ממך אם ביקשת למנות עליהם מנהיג, מנה עליהם אדם שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו, מנין ממה שקראו בעניין יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר וגו' (במדבר כז, טז).

בבלי, תענית כ"א-ע"ב

תנו רבנן: מעשה שבא ר' אלעזר בן רבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר, והיה שמח שמחה גדולה שלמד תורה הרבה. נודמן לו אדם אחד שהיה מכווער ביותר.

אמר לו: שלום עליך רבי! ולא החזיר לו.

אמר לו: ריקה, כמה מכווער אותו האיש! שמא כל בני עירך מכווערין כמותך?

אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכווער כלי זה שעשית.

כיון שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשטח לפניו, ואמר לו: נענית לך, מחול לי!

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו: כמה מכווער כלי זה שעשית.

היה מטייל אחריו, עד שהגיע לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו: שלום עליך רבי!

אמר להם: למי אתם קורין רבי? אמרו לו: לזה שמטייל אחרך.

אמר להם: אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל. אמרו לו: מפני מה? אמר להם: כך וכך עשה לי.

אמר לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא.

אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו. ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

מיד נכנס ר' אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה, ואל יהא קשה כארז.

לפיכך זכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה.

בבלי, תענית ז"א

למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו, במים וביין ובחלב,

דכתיב הוי כל צמא לכו למים, וכתיב לכו שברו ויכלו ויכרו שברו כלוא כסף וכלוא מחיר יין וחקלב (ישעיה נה),

לומר לך: מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. כדאמרה ליה ברתייה דקיסר לר' יהושע בן חנניה: אי, חכמה מפוארה בכלי מכווער! אמר לה: אביך רמי חמרא במני דפחרא. אמרה ליה: אלא במאי נירמי? אמר לה: אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא. אזלה ואמרה ליה לאבוה. רמיא לחמרא במני דהבא וכספא, ותקיף. אתו ואמרו ליה. אמר לה לברתייה: מאן אמר לך הכי? אמרה ליה: ר' יהושע בן חנניה. קריוהו, אמר ליה: אמאי אמרת לה הכי? אמר ליה: כי היכי דאמרה לי אמרי לה. והא איכא שפירי דגמירי! אי הוּו סנו טפי הוּו גמירי.

יהודה ברנס, "האנשים החשו"בים שבינינו: צלם אלוהים של חירש, שוטה ובעל מוגבלות", מתוך:

בני לאו (עורך), ואין הדעות שוות (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2016), עמ' 32

מנהג העולם שכחלק מתפיסת עולם מתקדמת, המשקפת נאורות, הומניזם ושוויוניות, נמנעים מלכנות קבוצות אנשים בהגדרות מתייגות, במיוחד כשיש חשש שהתיוג מכיל במפורש או במובלע עלבון או השקפה פוגענית כלפי הקבוצה. מקובל לקרוא לזהירות הזאת בשם: "תקינות פוליטית". עם זאת כאשר נדרשים לדון בקבוצות אנשים בעלות מאפייני מסוים, חייבים להגדיר ולפרש במה מדובר. כיוון שנוהרים מלהשתמש במסמן שנפסל מסיבות של תקינות פוליטית ולשון נקייה, ממציאים כינוי חלופי. כעבור זמן מה הכינוי החלופי עצמו הופך להיות מונח מתייג שנאסר לשימוש. לפיכך צריך להמציא מונח אחר, לגיטימי, שישמש חלופה מוכרת לכינוי הידוע, עד שגם הוא נהפך לאסור, וכן הלאה. במקורות העבריים המסורתיים פתרו לפעמים את הבעיה על ידי השימוש בלשון "סגי נהור". תוך כדי כתיבת המאמר מצאתי את עצמי מתפתל בין שלל הכינויים המותרים והאסורים עבור נשואי המאמר הזה, ולכן המצאתי לצורך המאמר מונח חדש: אדם חשו"ב. ראשי תיבות: חירש, שוטה ובעל מוגבלות.

שיעור 2: 'הנראים ואינם רואים': עיוורים וכבדי ראייה

בראשית כז, 1

יהי פי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשו בנו הגדול ויאמר אליו בני ויאמר אליו הגני

בראשית מח, 10

ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם

מלכים א יה, 4

ותעש כן אשת ירכעם ותקם ותלך שלה ותבא בית אחיה ואחיהו לא יכל לראות כי קמו עיניו משיבו

ויקרא יט, 14

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך אני ה'

דברים כז, 18

ארור משגה עור בדרך ואמר כל העם אמן

ויקרא כא, 17-18

הבר אל אהרן לאמר איש מזרעך לדרתם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לתם אלהיו. כי כל איש אשר בו מום לא יקרב איש עור או פסח או חרס או שרוע...

משנה, נגעים ב, ג

כהן הסומא באחת מעיניו או שכהה מאור עיניו לא יראה הנגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן (ויקרא יג).

משנה, חגיגה א, א

הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו

משנה, מנחות ט, ח

הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן, סומא ונכרי והעבד והשליח והאשה.

משנה, מגילה ד, ו

קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו. [...] סומא פורס את שמע ומתרגם. ר' יהודה אומר: כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע.

תוספתא, מגילה ג, כח

סומא פורס על שמע ומתרגם. ר' יהודה אומר: כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרס על שמע. אמרו לו: הרבה דרשו במרכבה ולא ראו אותה מעולם.

מדרש תנחומא (הנדפס), פרשת תולדות, סימן ז

ילמדנו רבינו: סומא מהו שיעבור לפני התיבה להוציא את הצבור, כך שנו רבותינו: סומא פורס על שמע ומתרגם, אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו קורא בתורה ואינו נושא את כפיו. ר' יהודה אומר: כל מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרס על שמע, מפני שנראה כמעיד עדות שקר, שהוא אומר 'ברוך יוצר המאורות' והוא לא ראה מאורות מימיו.

משנה, בבא קמא ח, א

החובל בחבירו חייב עליו משום חמישה דברים: בנזק, בצער, ברפוי, בשבת, ובבושת. בנזק כיצד? סימא את עינו, קטע את ידו, שבר את רגלו, רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמיין כמה היה יפה [...] בושת, הכל לפי המבייש והמתבייש. המבייש את הערום, המבייש את הסומא, והמבייש את הישן - חייב.

תוספתא, בבא קמא ט, יג

החובל בחרש שוטה וקטן חייב בארבעה דברים ופטור מן הבושת, מפני שאין להן בושת. רבי אומר: אומר אני חרש יש לו בושת, קטן אין לו בושת, החובל שוטה פעמים יש לו בושת פעמים אין לו בושת. סומא - ר' יהודה אומר אין לו בושת, וחכמים אומרים יש לו בושת.

משנה, מכות ב, ג

הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה, ר' מאיר אומר גולה.

תוספתא, מכות ב, ט

הסומא אינו גולה, דברי ר' יהודה. פוטרו היה ר' יהודה מן המיתה ומן המכות. וחכמים אומרים: הרי הוא כפיקח לכל דבריו.

תוספתא, ברכות ג, יד

סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות מכוונים את לבם כנגד אביהם שבשמים ומתפללים, שנאמר וְהִתְפַּלְלוּ אֵל ה' [דָּרַךְ הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרֶת בָּהּ וְהִבִּיתָ אֲשֶׁר בְּנִתִי לְשִׁמְךָ] (מל"א ח)

בבלי, חגיגה ה"ע"ב

רבי ור' חייא הוו קאזלי באורחא, כי מטו ההיא מתא אמרי: איכא צורבא מרבנן הכא, ניעול נקביל אפיה.
אמרי להו: איכא צורבא מרבנן הכא ומאור עינים הוא.
אמר ליה ר' חייא לרבי: תיב את, לא תזלזל בנשיאותך, איזיל אנא ואקביל אפיה. תקפיה ואזל בהדיה.
כי הוו מיפטרי מיניה אמר להו: אתם הקבלתם פנים הנראים ואינן רואין תזכו להקביל פנים הרואים ואינן נראין!
אמר ליה: איכו השתא מנעתן מהאי ברכתא.

בבלי, פסחים קטז ע"ב

אמר רב אחא בר יעקב: סומא פטור מלומר הגדה, כתיב הכא 'בעבור זה' וכתוב התם 'בננו זה' (דברים כא). מה להלן פרט לסומא, אף כאן פרט לסומין. איני? והאמר מרימר: שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף? אמרו: רב יוסף. מאן דאמר אגדתא בי רב ששת? אמרו: רב ששת.
קסברי רבנן: מצה בזמן הזה דרבנן.
מכלל דרב אחא בר יעקב סבר מצה בזמן הזה דאורייתא?
והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר מצה בזמן הזה דרבנן!
קסבר: כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. [...]

בבלי, בבא קמא פז ע"א

תניא אידך, ר' יהודה אומר: סומא אין לו בושת, וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה.
אמר רב שישא בריה דרב אידי: מאי טעמא דר' יהודה, אמר קרא: ואלה המצות החקים והמשפטים, כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים.
אמר רב יוסף, מריש הוה אמינא: מאן דאמר הלכה כר' יהודה, דאמר: סומא פטור מן המצות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא? דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות. והשתא דשמעית להא דר'

חנינא, דאמר ר' חנינא: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן, מאי טעמא? דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי.

בבלי, ברכות נח ע"א

רב ששת סגי נהור הוה, הוּו קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו רב ששת. אשכחיה ההוא מינא אמר ליה: חצבי לנהרא כגני לייא? אמר ליה: תא חזי דידענא טפי מינך. חלף גונדא קמיינא כי קא אושא. אמר ליה ההוא מינא אתא מלכא. אמר ליה רב ששת לא קאתי. חלף גונדא תניינא כי קא אושא. אמר ליה ההוא מינא השתא קא אתי מלכא. אמר ליה רב ששת: לא קא אתי מלכא.

חליף תליתאי כי קא שתקא. אמר ליה רב ששת: ודאי השתא אתי מלכא.

אמר ליה: ההוא מינא מנא לך הא?

אמר ליה: דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא,

דכתיב: צא ועמדת בקר לפני ה' והנה ה' עבר ורוח גדולה ותזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה (מלכים א יט).

שיעור 3: "וְאֲנִי כְחָרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע": חרשים וכבדי שמיעה

ויקרא יט, 14

לֹא תִקְלַל חָרֵשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל וְיִרְאֵתָּ מְאַלְהֵיךָ אֲנִי ה'

ישעיהו מב, 18-21

הַחֲרָשִׁים שָׁמְעוּ וְהַעֲוָרִים הִבִּיטוּ לְרֵאוֹת.
מִי עוֹר כִּי אִם עֲבָדֵי וְחָרֵשׁ כְּמִלְאָכֵי אֲשַׁלַּח מִי עוֹר כְּמִשְׁלָם וְעוֹר כְּעֶבֶד ה'.
רְאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר פְּקוּחַ אֲזָנִים וְלֹא יִשְׁמָע.
ה' תִּפְיֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר.

בבלי, סוטה יג ע"א

...כִּינּוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְמַעֲרַת הַמְּכַפְלָה, אֲתָא עֲשׂו קָא מְעַכְב, אָמַר לָהֶן [...] דִּידֵי הוּא.
אָמְרוּ לֵיהּ: זַבִּינְתָּה. [...]
אָמַר לָהֶן: הִבּוּ לִי אֵיגְרָתָא!
אָמְרוּ לֵיהּ: אֵיגְרָתָא בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם הִיא. וּמֵאַן נִיזִיל - נִיזִיל נִפְתְּלֵי דְקַלִּיל כִּי אֵיִלְתָּא [...]
חֹשִׁים בְּרִיָּה דְדָן תַּמָּן הָוָה, וְיִקְרִין לֵיהּ אוֹדְבִיָּה. אָמַר לָהֶן: מֵאֵי הָאֵי?
וְאָמְרוּ לֵיהּ: קָא מְעַכְב הָאֵי עַד דְאֲתֵי נִפְתְּלֵי מְאַרְעָא דְמַצְרַיִם.
אָמַר לָהֶן: וְעַד דְאֲתֵי נִפְתְּלֵי מְאַרְעָא דְמַצְרַיִם, יְהֵא אָבֵי אָבָא מוּטְל בְּבִזְיוֹן? שְׁקַל קוּלְפָּא מְחִיָּה
אֲרִישִׁיה...

מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דשבתא א

לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם (שמות לא) למה נאמר,
לפי שהוא אומר וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת (שם), שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן במשמע,
תלמוד לומר: לְדַעַת כִּי אֲנִי ה', לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת.

משנה, ראש השנה ג, ח

חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן.
זה הכלל: כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

משנה, מגילה ב, ד

הכל כשרין לקרות את המגילה, חוץ מחרש שוטה וקטן.
ר' יהודה מכשיר בקטן.

משנה, חגיגה א, א

הכל חייבין בראיה, חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו.

משנה, תרומות א, א-ב

חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה: החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו, גוי שתרם את של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה. חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום, ואם תרם תרומתו תרומה. חרש שדברו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר.

תוספתא, תרומות א, א-ב

ר' יהודה אומר חרש שתרם תרומתו תרומה. אמר ר' יהודה: מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו חרשים והיו כל טהרות ירושלם נעשין על גבן. אמרו לו: משם ראייה, שהטהרות אין צריכות מחשבה ונעשות על גבי חרש שוטה וקטן, תרומה ומעשרות צריכין מחשבה. ר' יצחק אומר משום ר' אלעזר: תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שספק, ספק יש בו דעת ספק אין בו דעת, כאיזה צד עושין לו בית דין ממנין לו אפיטרופין הוא תורם והן מקיימין אותו על ידיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: איזה הוא חרש, כל שהיה חרש מתחילתו אבל פיקח ונתחרש הוא כותב והן מקיימין על ידיו. שומע ואינו מדבר זה הוא אילם. מדבר ואינו שומע זה הוא חרש. וזה וזה הרי הוא כפיקח לכל דבר.

משנה, גיטין ב, ה

הכל כשרין לכתוב את הגט, אפילו חרש שוטה וקטן. האשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שוברו שאין קיום הגט אלא בחותמיו. הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא ונכרי.

משנה, גיטין ה, ה

העיד ר' יוחנן בן גודגדה על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט.

משנה גיטין ה, ז

חרש רומז ונרמז ובן בתירה אומר קופץ ונקפץ במטלטלין.

משנה גיטין ה, ח

...מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום. ר' יוסי אומר: גזל גמור.

בבלי גיטין ע"א

אמר רב כהנא אמר רב: חרש שיכול לדבר מתוך הכתב, כותבין ונותנין גט לאשתו. אמר רב יוסף: מאי קא משמע לן? תנינא: נשתתק, ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקין אותו שלשה פעמים, אם אמר על לאו לאו ועל הן הן - הרי אלו יכתבו ויתנו! אמר ליה ר' זירא: אלם קאמרת? שאני אלם, דתניא: מדבר ואינו שומע - זהו חרש, שומע ואינו מדבר - זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם.

וממאי דמדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אילם? דכתיב: וְאֲנִי כְחָרֶשׁ לֹא אֶשְׁמַע וְכֹאֲלָם לֹא יִפְתָּח פִּי (תהלים לח). ואי בעית אימא, כדאמרי אינשי: אישתקיל מילוליה.

משנה, מנחות י, ב

מִצְוֹת הָעֶמֶר לְבֹא מִן הַקְּרוֹב, לֹא בְּכַף הַקְּרוֹב לִירוּשָׁלַיִם מִבְּיָאִים אוֹתוֹ מִכָּל מְקוֹם. מְעַשֶׂה שָׂבָא מַגְגוֹת צְרִיפִין וְשִׁתֵּי הַלְחָם מִבְּקַעַת עֵין סוּכָר.

בבלי מנחות סד ע"ב

כי מטא עומר לא הווי ידעי מהיכא אייתי עומר. אכרוז. אתא ההוא חרשא, אותיב חדא ידא אאיגרא וחדא ידיה אצריפא. אמר להו מרדכי מי איכא דוכתא דשמה גגות צריפין או צריפין גגות? בדקו ואשכחוה.

כי בעי לאתוי שתי הלחם לא הווי ידעי מהיכא לאתויי. אכרוז. אתא ההוא חרשא, אותיב ידיה אעיניה וחדא ידא אסיכרא. אמר להו מרדכי ומי איכא דוכתא דשמה עין סוכר או סוכר עין? בדקו ואשכחוה.

שיעור 4: 'מי שאין בו דעת': שוטה ופתי

תהלים יט, 8

תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי

משלי יד, 15

פתי יאמין לכל דבר וערום יבין לאשרו

מגילת ברית דמשק, טור טו, שורות 15-18, מתוך: אלישע קימרון, מגילות מדבר יהודה: החיבורים העבריים, א (יד יצחק בן צבי, 2010), עמ' 38

וכול היותו אויל

[ומ]שוגע אל יבו וכול פתי ושוגה וכה עינים לבלתי ראות

[ו]חגר או פסח או חרש או נער זעטוט [אל יבו] איש

[מ]אלה אל תוך העדה כי מלא[כי] הקו[דש] בתוכם]

מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דשבתא א

לדעת פי אגני ה' מקדשכם (שמות לא) למה נאמר,

לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת (שם), שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן במשמע,

תלמוד לומר: לדעת פי אגני ה', לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת.

משנה, ראש השנה ג, ח

חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

זה הכלל: כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

משנה, מגילה ב, ד

הכל כשרין לקרות את המגילה, חוץ מחרש שוטה וקטן.

ר' יהודה מכשיר בקטן.

משנה, תרומות א, א

חמשה לא יתרמו ואם תרמו אין תרומתן תרומה: החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו, גוי

ותרם את של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה.

תוספתא, תרומות א, ב-ג

איזהו שוטה?

היוצא יחידי בלילה, והלן בבית הקברות, והמקרע את כסותו, והמאבד מה שנותנין לו. פעמים שוטה, פעמים חלום, זה הכלל: כל זמן ששוטה הרי הוא כשוטה לכל דבר, וחלום הרי הוא כפיקח לכל דבר.

בבלי, חגיגה ג ע"ב - ד ע"א

תנו רבנן: איזהו שוטה, היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו. איתמה, רב הונא אמר: עד שיהו כולן בבת אחת. ר' יוחנן אמר: אפילו באחת מהן. היכי דמי, אי דעביד להו דרך שטות - אפילו בחדא נמי, אי דלא עביד להו דרך שטות - אפילו כולהו נמי לא! לעולם דקא עביד להו דרך שטות, והלן בבית הקברות - אימור כדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד, והיוצא יחידי בלילה - אימור גנדרופס אחדיה, והמקרע את כסותו - אימור בעל מחשבות הוא. כיון דעבדינהו לכולהו, הוה להו כמי שנגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל. אמר רב פפא: אי שמיע ליה לרב הונא הא דתניא 'אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו' הוה הדר ביה.

משנה, בבא קמא ח, א

החובל בחבירו חייב עליו משום חמישה דברים: בנזק, בצער, ברפוי, בשבת ובכושת [...]. המבייש את הערום, המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב.

משנה, בבא קמא ח, ד

חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה; החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים פטורין.

בבלי, בבא קמא פו ע"ב

ר' מאיר אומר: חרש וקטן יש להן בושת, שוטה אין לו בושת. אי אמרת בשלמא משום זילותא, היינו דקתני קטן, אלא אי אמרת משום כיסופא, קטן בר בושת הוא? אלא מאי? משום זילותא, אפילו שוטה נמי! אמרי: שוטה - אין לך בושת גדולה מזו.

משנה, גיטין ב, ה-ו

הכל כשרין לכתוב את הגט, אפילו חרש שוטה וקטן...
הכל כשרין להביא את הגט, חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא ונכרי.
קבל הקטן והגדיל, חרש ונתפקח, סומא ונתפתח, שוטה ונשתפה, נכרי ונתגייר - פסול.
אבל פקח ונתחרש וחזר ונתפקח, פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח, שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה - כשר.
זה הכלל: כל שתחלתו וסופו בדעת כשר.

משנה, גיטין ה, א

מי שאחזו קורדיקוס ואמר "כתבו גט לאשתי" - לא אמר כלום.
אמר "כתבו גט לאשתי", ואחזו קורדיקוס, וחזר ואמר "אל תכתבו" - אין דבריו האחרונים כלום.
נשתתק ואמרו לו "נכתוב גט לאשתך", והרכין בראשו, בודקין אותו שלש פעמים;
אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, הרי אלו יכתבו ויתנו.

בבלי, גיטין ע"ב

אמר ר' שמעון בן לקיש: כותבין ונותנין גט לאלתר
ור' יוחנן אמר: אין כותבין אלא לכשישתפה
מאי טעמא דריש לקיש? דקתני אין בדבריו האחרונים כלום
ור' יוחנן אמר לך אין בדבריו האחרונים כלום, דלכי מתציל לא צריך למיהדר אימלוכי ביה
ולעולם אין כותבין אלא לכשישתפה
במאי קמיפלגי? ר"ל מדמי ליה לישן ור' יוחנן מדמי ליה לשוטה.

רמב"ם, משנה תורה, הלכות עדות, ט, ט-י

השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו בן מצות, ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים
וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים
אף על פי שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים הרי זה פסול ובכלל שוטים יחשב [...] הפתאים
ביותר שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ,
וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר, הרי אלו בכלל השוטים, ודבר זה לפי שיראה
הדיין שאי אפשר לכוין הדעת בכתב.

בבלי, בבא בתרא יב ע"ב

אמר רבי יוחנן: מיום שחרב בית המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות.
לשוטים מאי היא? פי הא דמר בר רב אשי דהנה קאי ברסטקא דמחוזא, שמעיה לההוא שוטה
דקאמר: ריש מתיבתא דמליה במתא מחסיא - "טביומי" חתים. אמר: מאן חתים "טביומי" ברבנן?
אנא; שמע מינה לדידי קיימא לי שעמא. קם אתא. אדאתא אימנו רבנן לאותביה לרב אחא מדפתי
ברישא.

כִּיּוֹן דְשִׁמְעֵי דְאַתָּא, שְׁדוּר זִוְגָא דְרַבָּנָן לְגַבִּיּה לְאִימְלוּכֵי בֵּיה. עֲכָבִיּה. הֵדֵר שְׁדוּר זִוְגָא דְרַבָּנָן אַחֲרִינָא, עֲכָבִיּה גַבִּיּה. עַד דְמָלוּ בֵּי עֲשָׂרָה. כִּיּוֹן דְמָלוּ בֵּי עֲשָׂרָה, פִּתְחָהּ הוּא וְתָנָא וְדָרַשׁ. לְפִי שְׁאִין פּוֹתְחִין בְּכֻלָּהּ פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה.
קָרִי רַב אַחָא אֲנַפְשִׁיהּ: כָּל הַמְרִיעִין לוֹ לֹא בְמַהֲרָה מְטִיבִין לוֹ, וְכָל הַמְטִיבִין לוֹ לֹא בְמַהֲרָה מְרִיעִין לוֹ.

שיעור 5: 'כלי תשמישו שבורים': בעלי מום

ויקרא כא, 16-23

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֵּרְעֶךָ לְדֹרְתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לְחֶם אֱלֹהֵינוּ. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹזֵר אוֹ פֹסֵחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שְׂרוּעַ. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ שִׁבְרֵ רֶגֶל אוֹ שִׁבְרֵ יָד. אוֹ גִבֵּן אוֹ דָק אוֹ תְבַלְלֵ בְּעֵינָיו אוֹ גֵרֵב אוֹ יִלְפֹת אוֹ מְרוּחַ אֲשֶׁף. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוֹם מִזֵּרַע אֶהְרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב אֶת אִשֵּׁי ה' מוֹם בוֹ אֵת לְחֶם אֱלֹהֵינוּ לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב. לְחֶם אֱלֹהֵינוּ מִקְדָּשֵׁי הַקְּדָשִׁים וּמִן הַקְּדָשִׁים יֹאכֵל. אֲךָ אֶל הַפְּרֻכָּת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוֹם בוֹ וְלֹא יַחֲלֵל אֶת מִקְדָּשֵׁי כִּי אֲנִי ה' מִקְדָּשָׁם.

ספרא אמור ג

"אשר יהיה בו מום" - אין לי אלא שלא יהיה בו מום לאחר הדיבור כזיכה וכנגעים, היה בו מום לפני הדיבור מניין? תלמוד לומר "אשר בו מום". אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מניין? ת"ל "אשר יהיה בו מום".
"עיוור", בין סומא בשתי עיניו בין סומא אפילו בעינו אחת. "פסח", בין חיגר בשתי רגליו בין חיגר ברגלו אחת. "חרום", שחוטמו שקוע. חוטמו בלום, חוטמו סולד, חוטמו נוטף מניין? ת"ל "או חרום" [...]. אין לי אלא את אילו בלבד, מניין לרבות שאר המומים? ת"ל "מום מום" ריבה.

ויקרא כב, 20-25

כָּל אֲשֶׁר בוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם. וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַה' לְפִלֵּא נֶדֶר אוֹ לְנִדְבָה בְּבִקְרָא אוֹ בְצֹאן תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ. עֲנִיָּת אוֹ שְׂבוּר אוֹ חְרוּץ אוֹ יִבְלֵת אוֹ גֵרֵב אוֹ יִלְפֹת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלָה לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'. וְשׂוֹר וְשֹׂה שְׂרוּעַ וְקִלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצָה: וּמְעוֹף וְכִתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוּת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ.

משנה, בכורות ז, ו

הכושי והגיחור והלבקן והקפח והננס והחרש והשוטה והשכור ובעלי נגעים טהורין - פסולין באדם וכשרין בבהמה.

תוספתא, ברכות ו, ג

הרואה את הכושי ואת הבוריק ואת הגיחור ואת הלבקן ואת הכיפח ואת הננס ... אומר "ברוך משנה הבריות".

מלאכי א, 8-6

בְּנֵי יִכְבֵּד אֶב וְעָבְדוּ אֲדָנָיו וְאִם אָב אֲנִי אֵיךְ כְּבוֹדִי וְאִם אֲדָנִים אֲנִי אֵיךְ מוֹרְאֵי אָמַר ה' צְבָאוֹת לְכֶם הַכְּהֻנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וְאִמְרָתֶם בְּמַה בְּזִינוּ אֶת שְׁמִי. מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לֶחֶם מִגָּאֵל וְאִמְרָתֶם בְּמַה גָּאֵלוּ בְּאִמְרָתְכֶם שְׁלַחַן ה' נִבְזָה הוּא. וְכִי תִגְשׁוּן עוֹר לְזִבְחַת אֵין רַע וְכִי תִגְשׁוּ פֶסֶח וְחֻלָּה אֵין רַע הַקְרִיבֶהוּ נָא לְפָתַח דָּרְצָה אוֹ הִישָׂא פְנֵיהֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת.

שמואל ב ה, 8-4

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וַאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר לֹא תָבֹא הִנֵּה פִי אִם הִסִּירָהּ הָעוֹרִים וְהַפְסָחִים לֵאמֹר לֹא יָבֹא דָוִד הִנֵּה. וַיֵּלְכֵד דָּוִד אֶת מִצְדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד. וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יְבֵסִי וַיַּגַע בְּצַנּוֹר וְאֶת הַפְסָחִים וְאֶת הָעוֹרִים שָׁנְאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפֶסֶח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת.

יוסף בן מתתיהו, מלחמות היהודים, א, תרגום: אברהם שליט (מוסד ביאליק, תש"ד)

הורקנוס הפיל עצמו לרגלי אנטיגונוס, וזה צרם את אוזנו במו שיניו כדי לפוסלו לעולם מלשמש כהן גדול [...].
כי רק השלם בגופו משמש בכהונה גדולה.

משנה, מידות ב, ה

עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רחב מאה ושלושים וחמש. וארבע לשכות היו בארבע מקצעותיה, של ארבעים ארבעים אמה. [...] ומה היו משמשות, דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים, ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן ומשלחים תחת הדוד. מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים, ששם הכהנים בעלי מומין מתליעין העצים. וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול מעל גבי המזבח.

ירושלמי, יומא א, א

ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות (במדבר י), תמימים ולא בעלי מומין, דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' טרפון אקפח את בניי אם לא ראיתי אחי אמי חיגר באחת מרגליו עומד בעזרה חצוצרתו בידו ותוקע. אמר לו ר' עקיבא ר' שמא לא ראיתה אלא בשעת הקהל, ואני אומר בשעת קרבן. אמר לו ר' טרפון אקפח את בניי שלא היטיתה ימין ושמאל, אני הוא שראיתי את המעשה ושכחתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים לשמועה, הא כל הפורש ממך כפורש מחייו.

משנה, מגילה ד, ז

כהן שיש בידי מומין לא ישא את כפיו.
ר' יהודה אומר: אף מי שהיו ידיו צבועות אסטיס לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו.

בבלי, מגילה כד ע"ב

...אמר רב הונא: זבלגן לא ישא את כפיו.
והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרב הונא והוה פריס ידיה? ההוא דש בעירו הוה.
תניא נמי הכי: זבלגן לא ישא את כפיו, ואם היה דש בעירו מותר.
א"ר יוחנן: סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו.
והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה פריס ידיה? ההוא דש בעירו הוה.
תניא נמי הכי: סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו, ואם היה דש בעירו מותר.
ר' יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות וכו', תניא: אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר.

משנה, כתובות ז, ז

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא שלא בכתובה. על מנת שאין בה מומין ונמצאו בה מומין, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין, תצא שלא בכתובה. כל המומין הפוסלין בכהנים, פוסלין בנשים.

ויקרא רבה ז, ב

אמ' ר' אבא בר יודן: כל מה שפסל בבהמה הכשיר באדם. מה פסל בבהמה עורת או שבור (ויקרא כב), הכשיר באדם לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה (תהלים נא). אמ' ר' אלכסנדרה ההדיוט הזה אם משתמש בכלי שבור גניי הוא לו, אבל הקב"ה כל כלי תשמישיו שבורין הן, דכת' קרוב ה' לנשברי לב (תהלים לד), הרופא לשבורי לב (שם קמז), ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים (ישעיה נז), לב נשבר ונדכה.

שמואל א טז, ז

וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל אֵל תִּבְטַח אֶל מְרֹאָהוּ וְאֶל גְּבוּהַ קוֹמָתוֹ כִּי מֵאַסְתִּיהוּ כִּי לֹא אֶשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וְהוּא יִרְאֶה לְלֵבָב

שיעור 5: 'כלי תשמישו שבורים': בעלי מום

ויקרא כא, 16-23

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרְעֶךָ לְדֹרְתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא יִקְרַב לְהִקְרִיב לְחֶם אֱלֹהֵינוּ. כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוּם לֹא יִקְרַב אִישׁ עֹזֵר אוֹ פֹסֵחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שְׂרוּעַ. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ שֹׁבֵר רֶגֶל אוֹ שֹׁבֵר יָד. אוֹ גִבֵּן אוֹ דָק אוֹ תְבַלְלֵל בְּעֵינָיו אוֹ גֵרֵב אוֹ יִלְפֹת אוֹ מְרוּחַ אֲשֶׁף. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בוֹ מוּם מִזֶּרַע אֶהְרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב אֶת אֲשֵׁי ה' מוּם בוֹ אֶת לְחֶם אֱלֹהֵינוּ לֹא יִגַּשׁ לְהִקְרִיב. לְחֶם אֱלֹהֵינוּ מִקְדָּשֵׁי הַקְּדָשִׁים וּמִן הַקְּדָשִׁים יֹאכֵל. אֲךָ אֶל הַפְּרֻכָּת לֹא יָבֹא וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי מוּם בוֹ וְלֹא יִחַלֵּל אֶת מִקְדָּשֵׁי כִּי אֲנִי ה' מִקְדָּשָׁם.

ספרא אמור ג

"אשר יהיה בו מום" - אין לי אלא שלא יהיה בו מום לאחר הדיבור כזיכה וכנגעים, היה בו מום לפני הדיבור מניין? תלמוד לומר "אשר בו מום". אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מניין? ת"ל "אשר יהיה בו מום".
"עיוור", בין סומא בשתי עיניו בין סומא אפילו בעינו אחת. "פסח", בין חיגר בשתי רגליו בין חיגר ברגלו אחת. "חרום", שחוטמו שקוע. חוטמו בלום, חוטמו סולד, חוטמו נוטף מניין? ת"ל "או חרום" [...]. אין לי אלא את אילו בלבד, מניין לרבות שאר המומים? ת"ל "מום מום" ריבה.

ויקרא כב, 20-25

כָּל אֲשֶׁר בוֹ מוּם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֶם. וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַה' לִפְלֵא נֶדֶר אוֹ לְנִדְבָה בְּבִקְרָא אוֹ בְצֵאן תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בוֹ. עֲנִיָּת אוֹ שְׂבוּר אוֹ חְרוּץ אוֹ יִבְלֵת אוֹ גֵרֵב אוֹ יִלְפֹת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלָה לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'. וְשׂוֹר וְשֹׁה שְׂרוּעַ וְקִלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יִרְצָה: וּמְעוֹף וְכִתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוּת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ.

משנה, בכורות ז, ו

הכושי והגיחור והלבקן והקפח והננס והחרש והשוטה והשכור ובעלי נגעים טהורין - פסולין באדם וכשרין בבהמה.

תוספתא, ברכות ו, ג

הרואה את הכושי ואת הבוריק ואת הגיחור ואת הלבקן ואת הכיפח ואת הננס ... אומר "ברוך משנה הבריות".

מלאכי א, 8-6

בְּנֵי יִכְבֵּד אֶב וְעָבְד אֲדָנְיֹו וְאִם אָב אֲנִי אֵיִה כְבוֹדִי וְאִם אֲדוֹנִים אֲנִי אֵיִה מוֹרְאֵי אָמַר ה' צְבָאוֹת לְכֶם הַכְּהֻנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וְאִמְרָתֶם בְּמָה בְּזִינוּ אֶת שְׁמִי. מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לֶחֶם מִגָּאֵל וְאִמְרָתֶם בְּמָה גֹאֲלֵנוּךְ בְּאִמְרָתְךָ שְׁלַחַן ה' נִבְזָה הוּא. וְכִי תִגְשׁוּן עוֹר לְזִבְחַי אֵיִן רַע וְכִי תִגְשׁוּ פֶסֶח וְחֻלָּה אֵיִן רַע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפָחֶתְךָ הִירָצָה אוֹ הִישָׂא פְנֵיךָ אָמַר ה' צְבָאוֹת.

שמואל ב ה, 8-4

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאֶנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאֲרָץ וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר לֹא תָבֹא הַנָּה פִּי אִם הִסִּירְךָ הָעוֹרִים וְהַפְסָחִים לֵאמֹר לֹא יָבֹא דָוִד הַנָּה. וַיֵּלְכֵד דָּוִד אֶת מִצְדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד. וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מְכָה יְבֵסִי וַיַּגַע בְּצַנּוֹר וְאֶת הַפְסָחִים וְאֶת הָעוֹרִים שָׁנְאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפֶסֶח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת.

יוסף בן מתתיהו, מלחמות היהודים, א, תרגום: אברהם שליט (מוסד ביאליק, תש"ד)

הורקנוס הפיל עצמו לרגלי אנטיגונוס, וזה צרם את אוזנו במו שיניו כדי לפוסלו לעולם מלשמש כהן גדול [...].
כי רק השלם בגופו משמש בכהונה גדולה.

משנה, מידות ב, ה

עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רחב מאה ושלושים וחמש. וארבע לשכות היו בארבע מקצעותיה, של ארבעים ארבעים אמה. [...] ומה היו משמשות, דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים, ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן ומשלחים תחת הדוד. מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים, ששם הכהנים בעלי מומין מתליעין העצים. וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול מעל גבי המזבח.

ירושלמי, יומא א, א

ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות (במדבר י), תמימים ולא בעלי מומין, דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' טרפון אקפח את בניי אם לא ראיתי אחי אמי חיגר באחת מרגליו עומד בעזרה חצוצרתו בידו ותוקע. אמר לו ר' עקיבא ר' שמא לא ראיתה אלא בשעת הקהל, ואני אומר בשעת קרבן. אמר לו ר' טרפון אקפח את בניי שלא היטיתה ימין ושמאל, אני הוא שראיתי את המעשה ושכחתי ולא היה לי לפרש ואתה דורש ומסכים לשמועה, הא כל הפורש ממך כפורש מחייו.

משנה, מגילה ד, ז

כהן שיש בידי מומין לא ישא את כפיו.
ר' יהודה אומר: אף מי שהיו ידיו צבועות אסטיס לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו.

בבלי, מגילה כד ע"ב

...אמר רב הונא: זבלגן לא ישא את כפיו.
והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרב הונא והוה פריס ידיה? ההוא דש בעירו הוה.
תניא נמי הכי: זבלגן לא ישא את כפיו, ואם היה דש בעירו מותר.
א"ר יוחנן: סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו.
והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה פריס ידיה? ההוא דש בעירו הוה.
תניא נמי הכי: סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו, ואם היה דש בעירו מותר.
ר' יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות וכו', תניא: אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר.

משנה, כתובות ז, ז

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא שלא בכתובה. על מנת שאין בה מומין ונמצאו בה מומין, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין, תצא שלא בכתובה. כל המומין הפוסלין בכהנים, פוסלין בנשים.

ויקרא רבה ז, ב

אמ' ר' אבא בר יודן: כל מה שפסל בבהמה הכשיר באדם. מה פסל בבהמה עורת או שבור (ויקרא כב), הכשיר באדם לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה (תהלים נא). אמ' ר' אלכסנדרה ההדיוט הזה אם משתמש בכלי שבור גניי הוא לו, אבל הקב"ה כל כלי תשמישיו שבורין הן, דכת' קרוב ה' לנשברי לב (תהלים לד), הרופא לשבורי לב (שם קמז), ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים (ישעיה נז), לב נשבר ונדכה.

שמואל א טז, ז

וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל אֵל תִּבְטַח אֶל מְרֹאָהוּ וְאֶל גְּבוּהַ קוֹמָתוֹ כִּי מֵאַסְתִּיהוּ כִּי לֹא אֶשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וְהוּא יִרְאֶה לְלֵבָב